

УДК 342.5 (477)

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Мельник В.І., начальник
Головного слідчого управління фінансових розслідувань
Державної фіскальної служби України

У статті визначено перелік правоохоронних органів України, розглянуто специфічні ознаки цих органів. Досліджено основні завдання правоохоронних органів у галузі забезпечення економічної безпеки. Визначено перелік правоохоронних органів України, на які покладено функції забезпечення економічної безпеки держави.

Ключові слова: правоохоронні органи, держава, економічна безпека держави, правоохоронні органи.

В статье определен перечень правоохранительных органов Украины, рассмотрены специфические признаки этих органов. Исследованы основные задачи правоохранительных органов в области обеспечения экономической безопасности. Определен перечень правоохранительных органов Украины, на которые возложены функции обеспечения экономической безопасности государства.

Ключевые слова: правоохранительные органы, государство, экономическая безопасность государства.

Melnik V.I. LAW ENFORCEMENT AGENCIES OF UKRAINE AS SUBJECTS TO ENSURE THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE.

This article contains a list of law enforcement agencies of Ukraine considers specific features of these bodies. The main task of law enforcement agencies in ensuring economic security. The list of law enforcement agencies of Ukraine, which was empowered to ensure economic security.

Key words: law enforcement, state's economic security.

Актуальність теми. На державу покладено безліч різноманітних завдань, у тому числі й економічного характеру. Звичайно, для розв'язання низки завдань створюються певні державні органи. У низці випадків одне й те саме завдання можуть виконувати кілька державних органів. Так, безперечно, правоохоронні органи України є суб'єктами забезпечення економічної безпеки держави. Проте, звертаючись до вітчизняного законодавства і аналізуючи визначення поняття «правоохоронні органи», стикаємося з тим, що в науковій літературі немає єдиного підходу до визначення цього терміна. До правоохоронних органів входить значний перелік державних органів, що значно ускладнює виокремлення серед них суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави. Конституцією України, поряд із закріпленими гарантіями забезпечення особистих прав і свобод громадян, їхнього життя й здоров'я, проголошено неприпустимість порушень цих прав та задекларовано завдання й мету запобігання злочинам та іншим правопорушенням. Цей різновид державної діяльності в юридичному аспекті отримав найменування «правоохоронна діяльність», а органи, що її здійснюють, – «правоохоронні органи» [1, с. 148].

Стан наукового дослідження. Зазначене питання не залишалось поза увагою науковців, йому присвячено низку наукових праць, серед яких можна відзначити праці таких дослідників, як Л. Абалкін, В. Білоус, О. Бандурка, О. Барановський, І. Бінько, О. Власюк, В. Геєць, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, В. Мунтіян, Є. Олейников, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Сенчагов, Г. Ситник, В. Тамбовцев, В. Шлемко та ін. Водночас варто зазначити, що хоча перелічені автори і торкалися цьо-

го питання, проте повною мірою на сьогодні воно не розкрито і потребує подальших наукових досліджень. Відповідно, **метою даної статті** є визначення переліку правоохоронних органів України щодо забезпечення економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Звертаючись до Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», ми можемо встановити, що у п. 1 ст. 2 наводиться такий перелік правоохоронних органів: органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, податкові органи, органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [2]. Такий перелік правоохоронних органів визначає законодавство. Проте варто зазначити, що це лише одна з теорій.

Для подальшого розгляду зазначеного питання, на наш погляд, варто звернутися до наукової літератури з метою з'ясування визначення терміна «правоохоронні органи». Деякі науковці виводять поняття «правоохоронні органи» через виконання покладених на них функцій. Так, заслуговує на увагу таке визначення: правоохоронні органи – це існуючі у суспільстві та державі установи й організації, що здійснюють правозастосовну і правоохоронну функції, основне завдання яких – забезпечувати законність, захищати права та законні інтереси громадян, юридичних осіб, боротися зі злочинністю, іншими правопорушеннями [3, с. 34-35]. Аналізуючи зазначене вище, ми можемо цілком справедливо

констатувати, що такими органами прийнято називати функціонуючі в суспільстві і державі установи й організації, основним завданням діяльності яких є забезпечення законності, боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями [4, с. 19]. Тобто, правоохоронні органи забезпечують і підтримують стабільність, недоторканність суспільних відносин, що складаються під впливом держави і права, включаючи організаційний і матеріальний апарат примусу (армія, поліція, міліція, розвідка, служба безпеки, в'язниці) [5, с. 123].

Правоохоронні органи відрізняються від інших суб'єктів правоохоронної системи цілою низкою ознак, найхарактернішими з яких є: спеціалізація щодо правоохоронної діяльності; утворення на підставі закону; державно-владний характер виконання обов'язків; право застосовувати відповідно і у порядку, передбаченому законодавством, заходи державного примусу; певна самостійність та відокремленість від інших державних органів [6, с. 151].

На нашу думку, державні органи, які отримали назву «правоохоронних», мають специфічні ознаки (риси), які у комплексі і визначають їх особливості. До таких варто віднести:

1. Вони виконують одну або декілька з таких функцій, як: запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням, їх припинення та розкриття, розшук осіб, які їх вчинили; охорона особливо важливих державних об'єктів та окремих посадових осіб, передбачених законодавством; оперативно-розшукова та розвідувальна діяльність; охорона громадського порядку і громадської безпеки; виконання кримінальних покарань; контроль за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордон України; протипожежний та цивільний захист населення; нагляд за виконанням законів.

2. Така функція (функції) є однією з основних (головних, пріоритетних) та виконується ними повсякденно.

3. Органи, які виконують правоохоронні функції, для забезпечення виконання покладених на них завдань наділені правом застосування примусових заходів та засобів (фізичної сили, спеціальних засобів активної оборони та нападу, вогнепальної зброї).

4. Як правило, для виконання покладених обов'язків правоохоронні органи оснащуються відповідними атрибутами, що дають підстави називати їх силовими структурами або мілітаризованими органами.

Як правило, з метою забезпечення належного рівня службової дисципліни працівникам правоохоронних органів присвоюються спеціальні звання, видається формений одяг, зброя та інші засоби самозахисту; питання їх дисциплінарної відповідальності регламентуються спеціальними статутами про дисципліну [7, с. 19].

На наш погляд, під правоохоронними органами слід розуміти державні органи, наділені владними повноваженнями, що здійснюють у межах своєї компетенції правоохоронну діяльність на основі чинного законодавства, тобто в самостійний вид державної діяльності слід виділити правоохоронну діяльність,

яка володіє певними властивостями. Правоохоронна діяльність визначається правоохоронною функцією держави, оскільки вона: 1) здійснюється спеціально уповноваженими органами; 2) реалізується при дотриманні встановленого порядку і певних правил і процедур; 3) у процесі її реалізації застосовуються заходи державної або суспільної дії з метою виявлення, попередження або припинення правопорушень; 4) націлена на охорону і захист прав у країні [8, с. 27].

Криміногенна ситуація у сфері економіки вимагає вжиття необхідних скоординованих заходів, спрямованих на активізацію роботи з попередження, виявлення і припинення податкових і пов'язаних із ними інших злочинів, у вигляді: посилення контролю за дотриманням податкового законодавства платниками податків (фізичними і юридичними особами); викриття і притягання до кримінальної відповідальності крупних ділків кримінального бізнесу; проведення сумісних операцій із запобігання і припинення діяльності злочинних співтовариств у сфері економіки і в підприємницькій діяльності; забезпечення ефективної взаємодії у рамках реалізації міжвідомчих планів першочергових заходів щодо поповнення прибуткової частини бюджету; уточнення функцій правоохоронних і контролюючих органів у боротьбі з податковими правопорушеннями з метою виключення випадків дублювання заходів, що проводяться; вдосконалення механізму взаємного інформування щодо актуальних питань боротьби з економічними злочинами, в першу чергу, в найбільш криміногенних сферах господарювання; забезпечення плідної співпраці з правоохоронними та іншими компетентними органами зарубіжних країн, насамперед учасників СНД, з виявлення і припинення податкових злочинів, що мають транснаціональний характер; використання в цих цілях можливостей національного центрального бюро Інтерполу; плановість і безперервність взаємодії при реалізації завдань, які неможливо вирішити без об'єднання зусиль декількох правоохоронних і контролюючих органів [9, с. 9].

Визначивши сутність правоохоронних органів і їх перелік, можемо зробити висновок, що не всі вони є суб'єктами забезпечення економічної безпеки держави. Тож варто визначити ті види правоохоронних органів, які здійснюють цю діяльність. Для цього слід розглянути кожен правоохоронний орган окремо.

Для визначення системи правоохоронних органів, які забезпечують економічну безпеку держави, варто розглянути основні завдання цих органів. Першим правоохоронним органом, який розглянемо, є міліція. Закон України «Про міліцію» у ст. 2 визначає основні завдання міліції: забезпечення особистої безпеки громадян, захист їхніх прав і свобод, законних інтересів; запобігання правопорушенням та їх припинення; охорона і забезпечення громадського порядку; виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили; забезпечення безпеки дорожнього руху; захист власності від злочинних посягань; виконання кримінальних покарань і адміністративних стягнень; участь

у наданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння у межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків [10]. Серед цих основних завдань до забезпечення економічної безпеки держави можна віднести: забезпечення особистої безпеки громадян, захист їхніх прав і свобод, законних інтересів; запобігання правопорушенням та їх припинення; охорона і забезпечення громадського порядку; виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили; захист власності від злочинних посягань; виконання кримінальних покарань і адміністративних стягнень; участь у наданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння у межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків.

Таким чином, міліція України є одним із суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави. Як бачимо, не всі завдання міліції стосуються забезпечення економічної безпеки держави, проте вони існують поряд з іншими у сукупності.

Наступним правоохоронним органом, що згадується у вітчизняному законодавстві, є прокуратура. Серед усіх завдань органів прокуратури є й такі, які належать до забезпечення економічної безпеки і держави зокрема. Таким чином, цілком справедливо віднести й органи прокуратури до системи державних органів, на які покладено обов'язок забезпечення економічної безпеки держави.

У системі правоохоронних органів, відповідно до чинного законодавства України, окреме місце займає Служба безпеки України. Цілком логічно було б припустити, що цей вид правоохоронних органів теж відіграє свою роль у забезпеченні економічної держави. Для з'ясування цього факту звернемося до вітчизняного законодавства. Закон України «Про Службу безпеки України» у статті 2 встановлює, що на Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного та оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

До завдань Служби безпеки України також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України [11]. З наведених завдань цього правоохоронного органу ми можемо визначити низку завдань, які можна віднести до таких, що забезпечують економічну безпеку держави, зокрема: захист економічного, науково-технічного потенціалу України, протидію корупції та організованій злочинній діяльності у сфері управ-

ління й економіки. Таким чином, аналізуючи вказане, ми можемо зробити висновок, що Служба безпеки України здійснює низку різноманітних завдань, в тому числі економічного характеру. Але ці завдання є лише частиною компетенції цього органу.

Продовжуючи розгляд системи правоохоронних органів, звернемося до митної служби України. Питання стосовно визначення відношення цього органу до суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави є важливим завданням, що постає перед нами. Для цього необхідно з'ясувати основні завдання цього органу. Так, у Митному кодексі України, у ст. 544, визначаються основні завдання цієї служби [13]. Не викликає сумніву той факт, що митна служба відіграє важливу роль у процедурі забезпечення економічної безпеки держави. Перелік цих функцій, на нашу думку, є недоцільним. Отже, є всі підстави вважати, що серед цих завдань є низка таких, що здійснюються забезпечення економічної безпеки держави. Тому цілком справедливо віднести цей орган до системи правоохоронних органів, які забезпечують економічну безпеку держави.

Серед правоохоронних органів окреме місце займає Державна прикордонна служба України. Чинним законодавством на неї покладається низка завдань. Зокрема, Закон України «Про Державну прикордонну службу України» у ст. 1 визначає такі її завдання: забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [13]. Знову ж ми стикаємося з тим, що серед основних завдань цього правоохоронного органу є такі, які відповідають за забезпечення економічної безпеки держави.

Наступним видом правоохоронного органу, який ми розглянемо з приводу участі у забезпеченні економічної безпеки держави, є податкові органи. Звернемося до Податкового кодексу України [14]. Аналізуючи положення ст. 19-1, ми можемо виокремити основні завдання цієї служби, до яких, на нашу думку, слід віднести: здійснення контролю за додержанням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів, державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів), а також неподаткових доходів, установлених законодавством (далі – податки, інші платежі); внесення у встановленому порядку пропозицій щодо вдосконалення податкового законодавства; прийняття у випадках, передбачених законом, нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань оподаткування; формування та ведення Державного реєстру фізичних осіб – платників податків – та Єдиного банку даних про платників податків – юридичних осіб; надання податкових консультацій; запобігання злочинам та іншим правопорушенням, віднесенням законом до компетенції податкової міліції, їх розкриття, припинення, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення. Визначивши основні завдання цієї служби, можемо зауважити, що немає жодних сумнівів стосовно того, що низка цих завдань відіграє важливу роль у забезпеченні еконо-

мічної безпеки держави. Таким чином, і цей правоохоронний орган можна віднести до системи правоохоронних органів, на які покладено обов'язок забезпечення економічної безпеки держави.

І наостанок звернемося до такого виду правоохоронного органу, як контрольно-ревізійна служба. Як і раніше, для визначення основних завдань вказаного правоохоронного органу і визначення відношення цього державного органу до системи державних органів, які забезпечують економічну безпеку держави, звернемося до чинного законодавства. Так, у Законі України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» визначається, що головним завданням державної контрольно-ревізійної служби є здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильною визначення потреби в бюджетних коштах та взяття зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності в міністерствах та інших органах виконавчої влади, в державних фондах, у бюджетних установах і у суб'єктів господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують (отримували в періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі – підконтрольні установи), виконання місцевих бюджетів, розроблення пропозицій щодо усунення виявлених недоліків і порушень та запобігання їм у подальшому [15]. Такими є основні завдання контрольно-ревізійної служби в Україні.

На нашу думку, немає жодних підстав за сумніватися у тому, що цей правоохоронний орган відноситься до системи державних органів, на які покладено завдання забезпечення економічної безпеки держави, оскільки він забезпечує низку важливих економічних завдань держави, що витікає з його основних завдань.

Висновок. Ми детально розглянули не всі види правоохоронних органів, які визнані такими чинним законодавством. Проте, приділивши увагу основним завданням цих органів, ми можемо констатувати, що вони не належать до системи державних органів, які забезпечують економічну безпеку держави.

Провівши аналіз основних завдань правоохоронних органів і відношення їх до забезпечення економічної безпеки держави, можна зробити такі висновки.

З-поміж ряду державних органів, які чинним законодавством відносяться до правоохоронних, не всі належать до спеціальних суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави. До таких органів можна віднести: міліцію, прокуратуру, Службу безпеки України, митну службу, Державну прикордонну

службу України, податкові органи, державну контрольно-ревізійну службу в Україні.

На спеціальних суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави чинним законодавством покладається низка завдань, що відповідають типу правоохоронного органу. Водночас варто відзначити, що здійснення функцій стосовно забезпечення економічної безпеки держави не є єдиним призначенням кожного з перелічених органів. Таким чином, ці органи здійснюють функції забезпечення економічної безпеки держави поряд з іншими своїми завданнями, вступаючи лише у випадку скоєння певного діяння.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Економічна безпека : навчальний посібник / В. І. Франчук, Л. В. Герасименко, В. О. Гончарова, З. Б. Живко та ін.] ; за ред. В. І. Франчука. – Львів : ЛьвДУВС, 2010. – 244 с.
2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : закон України від 23.12.1993 № 3781-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про%20державний%20захист%20працівників%20суду%20і%20правоохоронних%20органів>
3. Детюк А. Правоохоронні органи як суб'єкти системи забезпечення економічної безпеки України / А. Детюк // Підприємство, господарство і право. – 2009. – № 12(168). – С. 33–37.
4. Бондаренко І. Правоохоронна діяльність і правоохоронні органи: поняття та ознаки // І. Бондаренко // Право України. – 2003. – № 4. – С. 18–21.
5. Зінченко В. М. Механізм держави та правоохоронні органи / В. М. Зінченко // Держава і право. – 2005. – № 27. – С. 121–126.
6. Посметний В. В. Поняття та особливості правоохоронної діяльності / В. В. Посметний // Кримський юридичний вісник. – 2008. – № 1. – С. 148–152.
7. Музичук О. М. Сучасний стан теоретичної розробки та законодавчого визначення поняття правоохоронних органів та їх переліку / О. М. Музичук // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 44. – С. 12–21.
8. Курбанов Р. Д. Государственная правоохранительная служба в системе обеспечения национальной безопасности / Р. Д. Курбанов // Вестник Московского университета МВД России. – 2008. – № 3. – С. 26–29.
9. Козлов В. А. Координация деятельности правоохранительных органов по борьбе с экономической преступностью / В. А. Козлов // Современное право. – 2004. – № 10. – Москва : ЗАО Издательство «Новый индекс». – С. 7–15.
10. Про міліцію : Закон України від 20.12.1990 № 565-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про%20міліцію>
11. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/службу%20безпеки>
12. Митний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495д-17/paraп711#п711>
13. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 № 661-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/661-15>
14. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1330112279290293>
15. Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні : Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>